

3 CRIMINAL LAW, CRIMINAL PROCESS

ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ҮРДІС

УГОЛОВНОЕ ПРАВО, УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

FTAXP 10.77.01

ӨОЖ 343.3/.7

JEL K14

<https://doi.org/10.46914/2959-4197-2025-1-2-45-52>

АКИМЖАНОВ Т.К.,*¹

З.ғ.д., профессор.

*e-mail: akimzhanovtk@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-6146-60051

КОШКИНБАЕВА А.С.,¹

PhD, қауымдастырылған профессор.

e-mail: a.koshkinbayeva@turana.edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9327-9869

¹«Тұран» университеті,

Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҰЙЫМДАСҚАН ҚЫЛМЫСТЫЛЫҚТЫҢ ЖОҒАРЫ ЛАТЕНТТІЛІГІНІҢ СЕБЕПТЕРІ ТУРАЛЫ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасында ұйымдасқан қылмыстылыққа қарсы іс-қимылдың тиімділігін арттырудың теориялық және практикалық аспектілері қаралды. Авторлардың пікірінше, ұйымдасқан қылмыспен тиімді күресу үшін оны дер кезінде танып-біліп, бар екендігін анықтау қажет, себебі мұндай қылмыс жоғары латенттілікке ие және азаматтық қоғам мен мемлекетке дерлік көрінбейді. Ұйымдасқан қылмыстың осындай маңызды қыры – оның латенттілігі – терең ғылыми тұрғыда зерттелуі бұл құбылысқа жаңа қырынан қарауға мүмкіндік береді. Атап айтқанда, ұйымдасқан қылмыстың мәнін оның жасырын сипаты тұрғысынан қайта бағалауға жол ашады, сондай-ақ оны әдеттегі қылмыстан ажырата отырып, тану мен қарсы әрекет етудің жаңа әдістерін әзірлеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар ұйымдасқан қылмысты латенттілік тұрғысынан қарастыру ғылыми ізденістер мен олардың апробациясына негізделген ұйымдасқан қылмыспен күрес процесінің құқықтық реттеу мәселелеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізуге мүмкіндік береді. Ұйымдасқан қылмысты дер кезінде анықтау онымен тиімді күресті ерте кезеңде ұйымдастыруға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде құқық қорғау органдары үшін түрлі тәуекелдерді және қылмыстық топтардың әрекетінен келетін ықтимал залалды азайтады. Мақалада қарастырылып отырған мәселе бойынша негізгі ғылыми гипотезалар, сондай-ақ ұйымдасқан қылмыспен күресті оның жоғары латенттілігін ескере отырып жетілдіруге бағытталған нақты теориялық тұжырымдар мен ұсынымдар тұжырымдалған. Авторлар ұсынған ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жүйесіндегі жаңашыл тәсілдер Қазақстанда бұл бағыттағы іс-шаралардың тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Зерттеудің мақсаты – Қазақстандағы қазіргі заманғы ұйымдасқан қылмыстың жоғары латенттілік деңгейіне ықпал ететін негізгі себептерді анықтау, оларды жүйелеу және бұл латенттілікті төмендетуге бағытталған құқықтық және институционалдық тетіктерді ұсыну.

Тірек сөздер: жасырын қылмыс, ұйымдасқан қылмыстық, ұйымдасқан қылмыстықтың себептері, қылмыстық топ, ұйымдасқан топ, қылмыстық қоғамдастық, қылмыстық ұйым.

Кіріспе

Ұйымдасқан қылмыстылық қылмыстылықтың дербес түрі болып табылады. Сондықтан Қазақстан Республикасында ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері заңнамалық деңгейде нормативтік реттелгені кездейсоқ емес – 2012 жылғы 6 қаңтарда «Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Осы Заңда көрсетілген ұлттық қауіпсіздікке қатерлермен қатар, оларға Қазақстан Республикасындағы қылмыстылықтың өзінің құрылымы мен динамикасында болып жатқан келеңсіз өзгерістер, оның ұйымдасқан нысандарын қоса алғанда, жатқызылған [1].

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында және алыс және жақын шет елдерде ұйымдасқан қылмыстылыққа қарсы іс-қимылдың белгілі бір тәжірибесі жинақталған, арнайы органдар қалыптастырылған және арнайы қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу заңнамасы қабылданған.

Алайда, ұйымдасқан қылмыстылықтың даму ауқымына қарамастан, мемлекеттің қылмыстың осы түріне көрсеткен назары және құқық қолдану қызметінің нәтижелері бойынша ұйымдасқан қылмысқа қарсы тиімді іс-қимылды толық көлемде қамтамасыз ету мүмкін емес.

Қазіргі заманғы қылмыстық-құқықтық саясат жеке адамның, оның құқықтары мен бостандықтарының, сондай-ақ қоғам мен мемлекеттің криминалдық қатерлерден қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған.

Қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу заңнамасының тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған тетіктерді әзірлеу маңызды [2].

Жасырын қылмыстың түрі бола отырып, ұйымдасқан қылмыс қазіргі уақытқа дейін зерттелмеген және түрлі нысандарда, мысалы, көп бөлігі көрінбейтін айсберг түрінде ұсынылуы мүмкін.

Ұйымдасқан қылмыстың көрінбейтін, соттылыққа жатпайтын қоғамдық қауіптілігінің артуы да осында.

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің әдіснамалық және әдістемелік негізін қылмыс қылмыстылығының, қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық қатынастардың дербес бөлігі ретінде ұйымдасқан қылмыстың мәні, олардың мазмұны, құрылымы, оның неғұрлым маңызды мүдделерін қорғаудың қажетті құралы ретінде мемлекеттің тіршілік әрекетіндегі құқық рөлі туралы заң және әлеуметтік ғылымның ережелері отырып қояды. Зерттеу авторлары әлеуметтік және құқықтық құбылыстар мен процестерді танудың объективті әдісін, оның ішінде олардың өзара байланысы мен өзара іс-қимылында саяси құқықтық әдісті басшылыққа алды.

Мақаланы жазу барысында авторлар құқықтың жалпы теориясының жалпы қабылданған іргелі ережелеріне, Қазақстан Республикасы мен таяу және алыс шет елдер ғалымдарының конституциялық, қылмыстық, қылмыстық-атқару құқығы, криминология жөніндегі еңбектеріне сүйенді.

Нәтижелер мен талқылау

Ю.М. Антонян, Т.К. Акимжанов, Е.О. Алауханов, О.В. Вербовая, А.Н. Волобуев, В.Г. Гриб, Е.А. Гришко, А.И. Гуров, А.И. Долгова, И.И. Карпец, Ю.Г. Козлов, В.В. Лунеев, Г.С. Мәуленов және т.б сияқты авторлар ұйымдасқан қылмыстылықтың теориялық проблемаларын зерттеуге елеулі үлес қосты.

Аталған ғалымдардың зерттеулерінің нәтижелері ұйымдасқан қылмыстылық феноменін түсіну үшін ғылыми негіз қалады. Қазіргі сәтте қылмыстық-құқықтық және криминологиялық ғылым ұйымдасқан қылмыстылық іс-әрекетке қатысты белгілі бір статистикалық және іс жүзіндегі материалды жинақтады, ол, сөзсіз, әлеуметтану мен криминология тұрғысынан ұйымдасқан қылмыстылықты зерделеу кезінде ескерілуге тиіс.

Қазақстанның белгілі заң ғылымдарының докторы, профессоры Б.М. Нұрғалиев және заң ғылымдарының докторы, профессоры Ғ.С. Мәуленовтың ұйымдасқан қылмыстылықтың теориялық аспектілерін зерттеуге қосқан үлестерін ерекше атап өткіміз келеді. Аталған

профессорлардың еңбектері көптеген отандық ғалымдарға, оның ішінде мақаланың авторларына да ұйымдасқан қылмыстылық сияқты феноменді зерттеуде теориялық негіз қалады.

Алайда, ұйымдасқан қылмыстылықты зерделеуге арналған жарияланымдардың көптігіне қарамастан, бұл проблема толық көлемде шешілмей отыр.

Мәселен, бізде ұйымдасқан қылмыстылықтың жалпы қабылданған анықтамасы жоқ, қылмыстылықтың осы түрін сипаттайтын белгілердің толық тізбесі жоқ. Сондай-ақ жалпы қылмыстылықты зерделеуден өзгеше және ұйымдасқан қылмыстылықтың толық көрінісін беруге мүмкіндік беретін арнайы зерттеу әдіснамасы жоқ.

Істің мұндай жағдайының басты себебі ұйымдасқан қылмыстылықтың пайда болу табиғатында жатыр, оның мәні – оның жасырын және көзге көрінбейтін сипаты, яғни жоғары жасырындылығы.

Қазақстан Республикасындағы ұйымдасқан қылмыстылықтың жоғары латенттілігінің табиғаты мынадай мән-жайлармен түсіндіріледі: біріншісі – осы проблеманың нашар ғылыми зерделенуі; екіншісі – қылмыстылықтың осы түрінің жоғары қоғамдық қауіптілігі мен латенттілігін айқындайтын табиғатының өзі; үшінші – ұйымдасқан қылмыстылықтың өз қызметін заңдастыруға ұмтылуы; төртінші – қолданыстағы заңнаманың жетілмегендігі; бесінші – ұйымдасқан қылмыстылыққа қарсы іс-қимылды қамтамасыз етуге шақырылған құқық қорғау органдары қызметкерлерінің кәсібилігінің жеткіліксіздігі.

Ұйымдасқан қылмыстылықты зерттеудің болжамды кезеңдері Н.Ф. Кузнецова және Г.М. Миньковский редакциялаған криминология бойынша оқулықта берілген. Онда отандық криминологиялық зерттеулерде «ұйымдасқан қылмыстылық» ұғымы 1970 жылдардан бастап қолданыла бастағаны көрсетіледі. Алайда, проблеманы жан-жақты зерттеу 1980-жылдардың ортасынан басталды. Бұл күресті ұйымдастырушылық және құқықтық аспектілерде қамтамасыз ету одан да кеш – тек 1980-жылдардың аяғынан бастап жүргізіледі. Осы жылдары проблема оқу бағдарламаларында ерекшелене бастады [3, 341 б.].

Ресейлік ғалым Ю.А.Ворониннің пікірінше, ұйымдасқан қылмыстылық – қазіргі заманның өткір проблемаларының бірі, бірақ осы уақытқа дейін оның не екендігінің нақты тұжырымдамасы әзірленбегені өзіндік парадокс болып табылады [4, 171 б.].

Ресейлік ғалым С.М. Иншаковтың пікірінше, ұйымдасқан қылмыстылық – отандық криминология үшін салыстырмалы түрде жаңа зерттеу нысаны. Бір тұжырыммен түрлі факторлармен, оның ішінде этникалық, экономикалық факторлармен құрылған ұйымдасқан қылмыстың көптеген түрлерін айқындау мүмкін емес. Алайда, тұтастай алғанда, бұл құбылысты ішкі құрылымы бар ұйымдар мен басқа да топтар кең ауқымда жүзеге асыратын, заңсыз тауарлар мен қызметтер нарығын құру және пайдалану жолымен қаржылық пайда алатын және билікке ие болатын күрделі қылмыстық қызмет түрлері ретінде сипаттауға болады [5, 151 б.].

Көптеген адамдар мафияның шын мәнінде не екенін, немен айналысатынын және ұйымдасқан қылмыс әлемінде қандай орын алатынын түсінбейді. Жүз жылға жуық уақыт бойы ұйымдасқан қылмыстың табиғаты мен оның көздері белгісіз болып қалды, бұл онымен тиімді күресу мүмкіндігін жоққа шығарды [6].

Басқа ғалым И.В. Годунов өз жұмысының алғы сөзінде ұйымдасқан қылмыстылық дегеніміз не? Ғасыр белгісі ме, әлде заманымыздың обасы ма?! Қазіргі жағдайда бұл өзекті мәселе бүкіл әлемдік қоғамдастық пен әрбір жеке мемлекеттің алдында ғана емес; қандай да бір дәрежеде ол қазіргі өркениетті қоғамның әрбір адамына, әрбір мүшесіне қатысты [7, 4 б.].

Белгілі ғалым А.И. Долгованың пікірінше, ұйымдасқан қылмыс – бұл криминалдық реттіліктің жоғары көрінісі. Әңгіме оның күрделілігіне байланысты ғылыми, оқу әдебиеті мен нормативтік құқықтық актілерде көп мағыналы түсіндірілетін өте күрделі құбылыс туралы болып отыр [8, 326 б.].

Сексенінші жылдардың ортасынан бастап жылдан жылға пайда болып, өзгеріп келе жатқан ұйымдасқан қылмыстылық терминдерінің алуан түрлілігі осы теріс және қоғамдық қауіпті құбылыспен тікелей күресетін практикалық қызметкерлердің қызметін қиындатады.

Әрбір автор ұйымдасқан қылмыстылық ұғымын анықтай отырып, оның ерекшеліктерін бөліп көрсетуге, белгілерін көрсетуге және құбылыстың өзін сипаттауға ұмтылады.

Қазақстандық ғалым Е.О. Алауханов ұйымдасқан қылмыстылық деп төтенше қауіп-қатерге, өзін-өзі тексеруге және әлеуметтік ортаны өз мүддесі үшін мақсатты өзгертуге қабілеттілігі

жоғары криминалдық құбылысты түсінеді. Сонымен бірге ол өзі жұмыс істеуге тура келетін шарттарға сәйкес өзгереді. Сондықтан осы қылмыстылыққа қарсы күрес нақты уақыт-кеңістік жағдайларында оның сипаттамаларын жан-жақты талдауға негізделуі тиіс [9, 11 б.].

Осы жағдайлардың барлығы ұйымдасқан қылмыстылықтың шынайы көрінісін алуға немесе оны анықтауға мүмкіндік беретін ұйымдасқан қылмыстылықты зерделеу кезінде зерттеу жұмысында жаңа тәсілдерді іздеуді талап етеді.

Криминолог ғалымдардың пікірінше, криминологиялық аспектіде жасырын қылмыстылық деп қылмысты талдау кезінде енгізілмеген қылмыстардың жиынтығын белгілі бір сәтте олар туралы ресми мәліметтердің болмауының салдарынан статистикалық деректер деп түсіну керек [10, 144–145 бб.].

Басқа ғалымдар жасырын қылмыстылықтың егжей-тегжейлі сипаттамасын береді. Олардың пікірінше, бұл қылмыстылық жауапкертылыққа тартудың ескіру мерзімдері шегінде қылмыстылық әділет органдарымен анықталмаған және қылмыстық статистикамен ескерілмеген қылмыстардың және оларды жасаған адамдардың кумулятивті (жинақтаушы) массиві болып табылатын нақты қылмыстың белгілі бір кеңістіктік-уақыттық шекараларында (яғни белгілі бір жерде және белгілі бір кезеңде) нақты бар бөлігін білдіреді [11, 29 б.].

Ұйымдасқан қылмыс неғұрлым жоғары ұйымдастыру және орындау қылмыстарының жиынтығын білдіретіндіктен, қылмыстың осы түрінің жасырындылығы да тиісті деңгейде.

Сондықтан ұйымдасқан қылмыс жасырын қылмыстың бір түрі болып табылады деп сеніммен айтуға болады.

Ресейлік ғалымдар В.И. Хабалов пен А.А. Альхановтың пікірінше, сарапшылардың бір бөлігінің бағалауынша, біздің еліміздегі ұйымдасқан қылмыстың нақты көлемі оның статистикалық көрінісінен кем дегенде бір ретке асып түседі. Экономикалық саладағы ұйымдасқан қылмысқа қатысты оның жасырын бөлігі тіркелгеннен 300 еседен астам артық болуы мүмкін [12, 20–21 бб.].

Алайда, ғалымдардың ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес проблемаларын оның жасырындылығы себебінен зерттеуге көп көңіл бөлгеніне қарамастан, оны одан әрі зерделеу, оның үстіне оған қарсы күрес жауаптардан гөрі көбірек сұрақ туғызатынын атап өткен жөн.

Егер Қазақстан статистикасына жүгінетін болсақ, онда криминалмен байланысты ақша қаражаты айналымының мынадай ауқымын байқауға болады.

Егеменді даму жылдарында экономикалық дамуда қол жеткізілген табыстарға қарамастан, көптеген объективті және субъективті себептер бойынша әлеуметтік-экономикалық қатынастардың жетілмегендігі, қалыптасатын нарықтық қатынастардың күрделілігі, экономикалық саладағы қатынастарды реттейтін құқықтық нормалардың нашар ретке келтірілуі мен жүйесіздігі, сондай-ақ нашар кадрлық қамтамасыз ету және олардың жоғары сыбайлас жемқорлығы тән қазіргі заманғы қазақстандық экономика.

Аталған жағдайлар қазіргі заманғы Қазақстан экономикасына өзіндік виктимизм, экономикалық қатынастардың жосықсыз қатысушылары, түрлі алаяқтар мен ұйымдасқан қылмысты білдіретін қылмыстық контингенттер үшін оның криминологиялық осалдығының жоғары дәрежесін берді [13].

Нәтижесінде, қазіргі уақытта ҚР Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың жүргізіп отырған құқықтық саясатының арқасында шаруашылық жүргізу және экономикалық даму саласында жол берілген бұзушылықтар туралы айқын фактілер анықталып, жария етілді. Нәтижесінде ел экономикасына экономикалық процеске «жосықсыз» қатысушылар тарапынан елеулі зиян келтірілді.

Осылайша, 2022 жылғы 26 қарашада ҚР Президенті К-Ж.Қ. Тоқаевтың «Заңсыз шығарылған активтерді мемлекетке қайтару жөніндегі шаралар туралы» № 3 Жарлығына қол қойылды, Бас прокуратура жанынан арнайы комитет, сондай-ақ премьер-министр бастаған арнайы комиссия құрылды. Комиссия құрамына бірқатар құқық қорғау органдарының басшылары, сондай-ақ Парламент депутаттары мен көрнекті қоғам қайраткерлері кірді. Комиссия құрамы құпия емес, ол жарияланған.

ҚР Президентінің осы Жарлығын іске асыру нәтижесінде Бас прокуратураның ақпараты бойынша 2023 жыл ішінде 945 млрд теңгенің оның ішінде шамамен 600 млн доллар активтері шетелден қайтарылды және бұл жұмыс қазіргі уақытта жалғасуда.

Ұйымдасқан қылмыстылыққа қатысты құқық шығармашылық қызметтегі кемшіліктер құқық қолдану қызметінде бірқатар проблемаларды туындатады. Барлық проблема ұйымдасқан қылмыстылық деп аталатын қылмыстардың жиынтығын қалыптастыру кезінде басты өлшем болып табылатын ұйымдасқан қылмыстық топ ұғымдарының нақты шекараларын білмей, бұл мәселеде айқындылыққа қол жеткізуге болмайтындығында.

Ұйымдасқан қылмыстылық ұғымы – топтасқан қылмыс – қылмыстық топ деп аталатын неғұрлым күрделі қылмысқа дейін, яғни егер оны ҚР ҚК 31-бабының 3-тармағына сәйкес ұйымдасқан топ, қылмыстық ұйым, қылмыстық қоғамдастық, трансұлттық ұйымдасқан топ, трансұлттық қылмыстық ұйым, трансұлттық қылмыстық қоғамдастық, террористік топ, экстремистік топ, банда немесе заңсыз әскерилендірілген құралым [14, 36 б.]

2014 жылғы ҚР ҚК 3-бабында банда (7-тармақ), қылмыстық әрекеттерді үйлестіру (22-тармақ), қылмыстық қоғамдастық (23-тармақ), қылмыстық топ (23-тармақ), қылмыстық ұйым (25-тармақ), ұйымдасқан топ (36-тармақ) ұғымдары берілген.

Ұйымдасқан қылмыстылық проблемаларының теориялық тұрғыдан пысықталмауы және заңнамалық бекітудің болмауы 80-жылдардың аяғында ішкі істер органдарының ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестегі өз рөлін көтеруге ұмтыла отырып, кәдімгі топтық қылмыстарды ұйымдасқан қылмыстар қатарына қосуына, ал ұйымдасқан топтар жасайтын қылмыстардың дәлелденбеуі себебінен топтық қылмыстар қатарына өтуіне алып келді.

Бұл тәжірибе, өкінішке қарай, қазіргі уақытта да сақталып отыр.

Дегенмен, қосылған зерттеулерден алынған дәлелдер базасы толық емес екенін және қазіргі әдебиеттерде маңызды қауіп факторлары ескерілмеген болуы мүмкін екенін ескертеді. Осы жүйелі шолуға сапалық зерттеулерді қосу ықтимал қауіп факторларын кеңінен анықтауға мүмкіндік берді. Алайда, сандық зерттеулерден алынған дәлелдердің жетіспеуі бұл ұйымдасқан қылмысқа тартылуға ықпал ететін ықтимал факторларды алдын алу шараларына енгізуден бұрын одан әрі зерттеуді қажет ететінін көрсетеді [15].

Ұйымдасқан қылмыстылыққа қарсы күреске шақырылған Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдарын кадрлық қамтамасыз ету проблемасы көп қырлы сипатқа ие, өйткені ол объективті де, субъективті де сипаттағы әртүрлі факторлармен байланысты.

Мұндай жағдайдың проблемаларының бірі құқық қорғау органдарын кадрлық қамтамасыз етудің жай-күйі қазіргі заманның барлық талаптарына толық жауап бермейтіні және құқық қолдану практикасының қажеттіліктерін әрдайым қанағаттандырмайтыны болып табылады.

Ал криминалдық әлем, керісінше, құқық қорғау органдарына қол жетімсіз және кейде толығымен қол жетімсіз қызметтің барлық жаңа нысандарын ала отырып, табысты дамып келеді.

Ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресті қамтамасыз ететін бөлімшелер үшін кадрлар даярлауға баса назар аударған жөн.

Бұл үшін жоғары оқу орындарының заң мамандықтары бойынша білім беру бағдарламаларында бітіру емтихандарында емтиханды енгізе отырып, ұйымдасқан қылмыстылықты зерделеу бойынша 50-60 сағат көлемінде арнайы курстарды көздеу қажет.

Ұйымдасқан қылмыстыққа қарсы күрес жөніндегі бөлімшелердің қызметкерлері үшін қайта даярлау курстарын жоспарлаған орынды (басқа қызметтерден ауысқан және лауазымға тағайындалған кезде).

Қазақстан Республикасында ұйымдасқан қылмыстылыққа қарсы іс-қимылды жандандыру үшін облыстық және аудандық деңгейлерде құрылымдық бөлімшелері бар тікелей Мемлекет басшысына бағынатын Қазақстан Республикасының дербес Агенттігін құру керек.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеуді ескере отырып, мынадай қорытындылар жасауға болады.

Ұйымдасқан қылмыстылық қылмыстылықтың неғұрлым қоғамдық қауіпті түрі болып табылады, алғалымдар осындай тәуелділікті анықтап, іс жүзінде растады, ұйым қылмыстылықты әзірлеу мен жасауда неғұрлым жоғары болса, оны анықтау пайызы соғұрлым төмен болады.

Ұйымдасқан қылмыстылықтың басым бөлігі қылмыстық заңнама аясынан тыс орналасқан, сондықтан жасырын болып табылады, ал жасырын бөлім мен тіркелетін ұйымдасқан

қылмыстылық арасындағы шекара жасырын бөлікті ұлғайту жағына қарай жүреді. Бұл көрініс Қазақстанның аумағында да, ТМД елдерінің аумағында да ұйымдасқан қылмыстық топтар жасайтын қылмыстарды статистикалық салыстыру кезінде байқалады.

Экономикадағы нарықтық қатынастар жалпы қылмыстылыққа да, оның ұйымдасқан бөлігіне де елеулі өзгерістер енгізді және олардың қозғаушы күшіне айналды.

Ұйымдасқан қылмыстылықтың басты міндеті – үстеме пайда табу, ал қазіргі заманғы нарықтық экономика оған заңды негізде қолайлылық танытып отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы. Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1200000527> (өтініш берілген күн: 25.02.2025)

2 Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000674> (өтініш берілген күн: 20.02.2025)

3 Криминология: учебник / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, М. Миньковского. – М., 1998. – С. 341.

4 Воронин Ю.А. Введение в криминологию: курс лекций. – М.: Флинта: МПСИ, 2008. – С. 171.

5 Боков А.В., Солодовников С.А., Антонян Е.А. Криминология: учебное пособие для студентов вузов. – М., 2005. – С. 151.

6 Криминология / Под ред. Дж.Ф.Шелли / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2003. – С. 320.

7 Годунов И.В. Организованная преступность от рассвета до заката: учебное пособие для вузов. – М.: Академический проект, 2008. – 344 с.

8 Долгова А.И. Криминология / 3-изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2009. – 384 с.

9 Алауханов Е.О. Организованная преступность в Республике Казахстан: социальные и процессуально-правовые аспекты. Учебное пособие. – Алматы: Издательство «NURPRESS», 2012. – 152 с.

10 Акимжанов Т.К. Основы противодействия организованной преступности на современном этапе (криминологические и уголовно-правовые аспекты). Монография. – Алматы: Университет «Туран», 2018. – 304 с.

11 Бавсун М.В. Специальные вопросы соучастия в следственно-судебной практике Российской Федерации и Республики Казахстан: учебное пособие. – Омск: Омская академия МВД России, 2018. – 88 с.

12 Криминология: учебник / под общ. Ред. А.И. Долговой. 4-е изд., перераб и доп. – М.: Норма: Инфра – М., 2010. – 1008 с.

13 Эминов В.Е., Максимов С.В. Организованная преступность и коррупция: российские реалии и пути противодействия: монография. – Москва: Проспект, 2023. – 96 с.

14 Уголовный кодекс Республики Казахстан: практическое пособие. – Алматы: «Издательство «Норма-К», 2024. – 280 с.

15 Francesco Calderoni, Tommaso Comunale, Gian Maria Campedelli, Martina Marchesi, Deborah Manzi, Niccolò Fualdo. Organized crime groups: A systematic review of individual- level risk factors related to recruitment. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8833286/>

REFERENCES

1 Qazaqstan Respublikasynyñ ultiq qauipsizdigi turaly. Qazaqstan Respublikasynyñ 2012 jylǵy 6 qańtar daǵy No. 527-IV Zańy. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1200000527> (otınısh berilgen kún: 25.02.2025). (in Kazakh).

2 Qazaqstan Respublikasynyñ qúqyqtyq saiasatynyñ 2030 jylǵa deiingi tújyrymdamasyn bekıtu turaly. Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniñ 2021 jylǵy 15 qazandaǵy No. 674 Jarlyǵy. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000674> (otınısh berilgen kún: 20.02.2025). (in Kazakh).

3 Kriminologija: uchebnik / Pod red. N.F. Kuznecovoj, M. Min'kovskogo. M., 1998. P. 341. (in Russian).

4 Voronin Ju.A. (2008) Vvedenie v kriminologiju: kurs lekcij. M.: Flinta: MPSI. P. 171. (in Russian).

5 Bokov A.V., Solodovnikov S.A., Antonjan E.A. (2005) Kriminologija: uchebnoe posobie dlja studentov vuzov, M. P. 151. (in Russian).

6 Kriminologija / Pod red. Dzh.F.Shelli / Per. s angl. SPb.: Piter, 2003. P. 320. (in Russian).

7 Godunov I.V. (2008) Organizovannaja prestupnost' ot rassveta do zakata: uchebnoe posobie dlja vuzov. M.: Akademicheskij proekt. 344 p. (in Russian).

- 8 Dolgova A.I. (2009) Kriminologija, 3-izd., pererab. i dop. M.: Norma. 384 p.
- 9 Alauhanov E.O. (2012) Organizovannaja prestupnost' v Respublike Kazahstan: social'nye i processual'no-pravovye aspekty. Uchebnoe posobie. Almaty: Izdatel'stvo «NURPRESS». 152 p. (in Russian).
- 10 Akimzhanov T.K. Osnovy protivodejstvija organizovannoj prestupnosti na sovremennom jetape (kriminologicheskie i ugovolno-pravovye aspekty). Monografija. – Almaty: Universitet «Turan», 304 p. (in Russian).
- 11 Bavsun M.V. (2018) Special'nye voprosy souchastija v sledstvenno-sudebnoj praktike Rossijskoj Federacii i Respubliki Kazahstan: uchebnoe posobie. Omsk: Omskaja akademija MVD Rosii. 88 p. (in Russian).
- 12 Kriminologija: uchebnik / pod obshh. Red. A.I. Dolgovoj. 4-e izd., pererab i dop. – M.: Norma: Infra – M., 2010. 1008 p. (in Russian).
- 13 Jeminov V.E., Maksimov S.V. (2023) Organizovannaja prestupnost' i korrupcija: rossijskie realii i puti protivodejstvija: monografija. Moskva: Prospekt. 96 p.
- 14 Ugolovnyj kodeks Respubliki Kazahstan: prakticheskoe posobie. Almaty: «Izdatel'stvo «Norma-K», 2024. 280 p.
- 15 Francesco Calderoni, Tommaso Comunale, Gian Maria Campedelli, Martina Marchesi, Deborah Manzi, Niccolò Frualdo. Organized crime groups: A systematic review of individual- level risk factors related to recruitment. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8833286/>. (in Russian).

АКИМЖАНОВ Т.К.,*¹

д.ю.н., профессор.

*e-mail: akimzhanovtk@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-6146-60051

КОШКИНБАЕВА А.С.,¹

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: a.koshkinbayeva@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9327-9869

¹Университет «Туран»,

г. Алматы, Казахстан

О ПРИЧИНАХ ВЫСОКОЙ ЛАТЕНТНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты повышения эффективности противодействия организованной преступности в Республике Казахстан. По мнению авторов, для эффективного противодействия организованной преступности необходимо своевременное распознавание и установление наличия организованной преступности, поскольку она обладает высокой латентностью и практически невидима как гражданскому обществу, так и государству. Научная проработка такого важного аспекта организованной преступности, как ее латентность, позволит по-новому взглянуть на само содержание организованной преступности через призму ее латентности, а также позволит выработать новые методики ее распознавания и противодействия, отличные от обычной преступности. Также рассмотрение организованной преступности через призму ее латентности позволит внести изменения и дополнения в вопросы правового регулирования процесса борьбы с организованной преступностью, основанного на научных изысканиях и их апробации. Своевременное распознавание организованной преступности позволит организовать эффективную борьбу с ней на более ранней стадии, что снизит различного рода риски со стороны правоохранительных органов и возможного ущерба от действий преступных групп. В статье сформулированы основные научные гипотезы рассматриваемой проблемы, а также конкретные теоретические выводы и рекомендации по совершенствованию противодействия организованной преступности с учетом ее высокой латентности. Предложенные авторами нововведения в организацию борьбы с организованной преступностью в Казахстане будут способствовать повышению эффективности противодействия организованной преступности. Цель исследования – выявить основные причины, способствующие высокому уровню латентности современной организованной преступности в Казахстане, систематизировать их и предложить правовые и институциональные механизмы снижения этой латентности.

Ключевые слова: латентная преступность, организованная преступность, причины организованной преступности, преступная группа, организованная группа, преступное сообщество, преступная организация.

AKIMZHANOV T.K.,*¹

d.l.s., professor.

*e-mail: akimzhanovtk@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-6146-60051

KOSHKINBAYEVA A.S.,¹

PhD, associate professor.

e-mail: a.koshkinbayeva@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9327-9869

¹Turan University,

Almaty, Kazakhstan

ON THE REASONS FOR THE HIGH LATENCY OF MODERN ORGANIZED CRIME IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article discusses the theoretical and practical aspects of improving the effectiveness of countering organized crime in the Republic of Kazakhstan. According to the authors, in order to effectively counter organized crime, timely recognition and establishment of the presence of organized crime is necessary, since it has high latency and is practically invisible to both civil society and the state. The scientific study of such an important aspect of organized crime as its latency will allow us to take a fresh look at the very content of organized crime through the prism of its latency, and will also allow us to develop new methods of its recognition and counteraction, different from ordinary crime. Also, consideration of organized crime through the prism of its latency will make it possible to make changes and additions to the issues of legal regulation of the process of combating organized crime, based on scientific research and their approbation. Timely recognition of organized crime will make it possible to organize an effective fight against it at an earlier stage, which will reduce various risks from law enforcement agencies and possible damage from the actions of criminal groups. The article formulates the main scientific hypotheses of the problem under consideration, as well as specific theoretical conclusions and recommendations for improving the fight against organized crime, taking into account its high latency. The innovations proposed by the authors in the organization of the fight against organized crime in Kazakhstan will contribute to improving the effectiveness of countering organized crime. The purpose of the research is to identify the main factors contributing to the high level of latent organized crime in Kazakhstan, to systematize them, and to propose legal and institutional mechanisms for reducing this latency.

Key words: latent crime, organized crime, causes of organized crime, criminal group, organized group, criminal community, criminal organization.

Мақаланың редакцияға түскен күні: 12.11.2024